

УДК 811.161.2'373.47

СОЦІОЛЕКТ УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ ФАНАТІВ

Ірина Процик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1/233, 79000, Львів, Україна,
тел.: (032) 296 43 55*

Розглянуто специфіку мовлення українських футбольних фанатів, зокрема функціонування запозичень з англійської мови та появу нових значень загальноновживаних слів української мови в цьому соціолекті.

Ключові слова: англіцизми, молодіжна субкультура, соціолект, субкультура футбольних фанатів, фанатський словник.

У сучасному мовознавстві значно активізувалося дослідження молодіжного сленгу загалом та специфіки мовлення окремих молодіжних субкультур – соціолектів.

Однією з наймасовіших молодіжних субкультур в Україні є субкультура футбольних уболівальників, які себе називають футбольними фанатами. Подібно як і в інших європейських державах, в Україні ця субкультура надзвичайно активно розвивається упродовж кількох останніх десятиліть (футбольний фанатський рух у нашій країні започатковано ще в 70–80-х рр. ХХ ст., а найактивніший період його формування припадає на другу половину 90-х рр. ХХ ст. та початок ХХІ ст.).

Соціологічні дослідження останніх років свідчать, що “кожен третій громадянин України у віці понад 18 років вважає себе футбольним уболівальником: 5 % вважають себе футбольними фанатами, 10 % – активними футбольними уболівальниками, 18 % – неактивними. Найбільше футбольних уболівальників серед молоді у віці 18–29 років (41 %).” [3].

За окресленням соціологів, субкультура – це неформальна група осіб, що має свої засади і норми поведінки, систему вартостей, які зазвичай не збігаються з прийнятими й узвичаєними в суспільстві нормами й цінностями. Для футбольних фанатів активне уболівання за певну команду є чинником групової ідентичності. Поведінку фанатів детермінує насамперед перебування у групі, що формує почуття групової солідарності. Складником фанатської ідентичності є й специфічна мова – соціолект, яким послуговуються футбольні фанати.

Завдання цієї розвідки – простежити особливості соціолекту українських футбольних фанатів на лексичному рівні, адже, на думку соціолінгвістів, лексичні засоби – це сутність соціолекту, основний елемент, який відрізняє мовлення окремої групи людей, пов’язаних певними соціальними зв’язками, від мовлення загалу.

Актуальність цієї теми зумовлена насамперед тим, що специфіка мови українських футбольних фанатів не була предметом окремого дослідження (соціолект футбольних фанів проаналізовано лише принагідно в публікаціях про

сучасний молодіжний сленг та мову міста – праці Світлани Мартос [2], Людмили Кудрявцевої та Ірини Приходько [1]).

Фанатський соціолект частково перехрещується з молодіжним сленгом, але в ньому є чимало специфічних слів, які з'явилися саме у фанатському середовищі. Деякі з цих слів уже вийшли за межі довколафутбольної субкультури, але більшість лексем використовують у своєму мовленні лише представники фанатських угруповань чи ті, хто спілкується з футбольними фанатами.

Значна частина фанатського словника прийшла в українську мову, як і в інші мови, з англійської, адже на час появи перших фанатських угруповань в Україні футбольний фанатський рух в Англії вже існував кілька десятиліть. Багато футбольних фанатів є англофілами, тому в їхньому мовленні чимало англіцизмів, починаючи від назв самих фанатських угруповань, які використовують для ідентифікування уболівальників: *фанат*, *фан* (fan) – уболівальник, фанат; *ультрас* (ultras), *ультраси* (мн.) – люди крайніх поглядів, фанатики; організовані групи підтримки футбольних команд; уболівальники, фанатично віддані своїй команді, які активно беруть участь у матчах, готують необхідні реквізити, йдуть на стадіон або спеціально їдуть на гру до іншого міста, а під час матчу підтримують власну команду, намагаючись перевершити в підтримці уболівальників команди-суперниці; *хуліганс* (hooligans), *хулс* (hools) – хулігани, фанати, для яких підтримка футболістів під час матчу є справою другорядною; зазвичай вони після футбольного матчу різними способами вихлюпують свої емоції, найчастіше в бійках та сутичках, організовують розбірки з уболівальниками команд-суперниць (варто звернути увагу, що *hooligans*, *official hooligans* – лексема, яку в мовленні українських футбольних фанатів вживається здебільшого в англійському звуковому, а часто й графічному, оформленні, має в субкультурі уболівальників, на відміну від загальноновживаної мови, позитивну конотацію. Таке, цілком протилежне, забарвлення слова *хуліган* у загальноновживаній мові й уболівальницькому соціолекті пов'язане з тим, що українські футбольні фанати запозичили цю назву від англійських футбольних *хуліганс*, які свої радикальні уболівальницькі угруповання називають так на честь першого організатора груп футбольних фанатів – ірландця Едварда Хулігана (Edvard Hooligan), який, по суті, започаткував фанатський рух в Ірландії ще у 80-х рр. XIX ст.; футбольні *хуліганс* мають свій кодекс честі – б'ються тільки з рівними собі – фанатами, вбраними в барви супротивника, не зачіпають перехожих, не воюють з підлітками, не чіпають тих, хто вже опинився поза бійкою, не атакують, коли зустрінуть уболівальника-одинака з протилежної групи; справжні хулігани не нищать потягів, автобусів, тролейбусів, трамваїв, метро чи інших об'єктів тільки задля власної приємності; удосконалюють свої вміння постійними тренуваннями, вправляючись у різних бойових мистецтвах); *ска(р)фер* (scarfer (від scarf – шарф)) – звичайний уболівальник, який носить шарф зі символікою улюбленої команди і приходять на матч її підтримувати; *гардкори* (*хардкори*) (hardcore – букв. тверде, міцне, сильне + осердя, серцевина, ядро) – фанати, які безпосередньо беруть участь у бійках.

Запозиченнями з англійської мови є назви мистецьких понять, які фанати використовують для найменування самого процесу уболівання під час футбольного матчу, надаючи цим лексемам із загальноновживаної мови додаткового значення: *перформенс* (performance) – вистава, спектакль, видовище під час гри, що їх

влаштовують фанати; *шоу* (show) – видовище, показ, демонстрація; дії, заходи, розраховані на привернення уваги, розраховані на зовнішній ефект (у соціолекті футбольних фанатів родово найменування *шоу* охоплює такі видові назви: *візуальне* (з використанням найрізноманітніших наочних засобів – шаликів клубних кольорів, прапорів різних розмірів і конфігурацій, полотнищ тощо), *звукове* (скандування, спів пісень і куплетів, оплески та відбивання ритму на ударних музичних інструментах) та *піротехнічне* (запалювання найрізноманітніших піротехнічних засобів, зазвичай, після забитого гола та наприкінці футбольного матчу) *шоу* (*пірошоу*); а гіпонім *візуальне шоу* містить гіпероніми: *модульне шоу* (створення на трибунах певного зображення чи напису за допомогою модулів – аркушів паперу однакового розміру, але різних кольорів), *шоу з повітряних кульок* (використання надувних кульок у барвах клубу), *шоу з касовими стрічками* (кидання на футбольне поле рулонів касових стрічок, які, розмотуючись у польоті, створюють ефект серпантину), *шоу з бенгальськими вогнями, конфеті, телефонами* тощо). Використовуючи візуальні, звукові та піротехнічні засоби, футбольні фанати прагнуть зробити підтримку своєї улюбленої команди якнайяскравішою.

Серед англійських запозичень інших тематичних груп у соціолекті футбольних фанатів найбільш уживаними є: *банер* (banner) – саморобний транспарант на полотнищі великого розміру, що містить емблему клубу чи фанатського угруповання, або лаконічне, актуальне висловлювання, яке має безпосередній стосунок до певного матчу; банери вболівальники розміщують під час матчу на трибунах чи розвішують на огорожах унизу сектора (найчастіше фанати готують до початку кожного матчу *банери “на вихід команд”*, футбольні вболівальники використовують також *банери пам’яті* – присвячені вшануванню конкретної особи чи певної події, *виїзні банери* – підготовлені до виїзних матчів); *візуал* (visual) – візуальне оформлення трибун на стадіоні, візуальна підтримка; *дербі* (Derby) – матчі двох клубів з одного міста, рідше – з одного регіону (як правило, використовують для називання зустрічей тих команд, ігри яких мають довгу, принципову та цікаву історію); *драм* (drum) – барабан, який використовують для задавання ритму фанатських скандувань; *драмер* (drummer) – фанат-барабанщик; *матч-дей* (match-day) – день гри; *нон-стоп* (nonstop) – безперервна звукова підтримка упродовж кількох хвилин; *сапорт* (*супорт*) (support) – організована, активна підтримка команди з боку футбольних фанатів під час матчу; *споукмен*, *споук* (spouk, spoukman) – людина, яка керує підтримкою футболістів у секторі фанатів, зазвичай, стоїть на спеціально обладнаному підвищенні, обернута обличчям до уболівальників, і подає сигнали, коли і які саме гасла скандувати чи які пісні співати; “диригент” уболівальницької підтримки; *стаф* (stuff) – речі, реквізити, необхідні для вболівання – шалики, прапори, банери, розтяги, піротехніка, барабани тощо; *стікер* (sticker) – наклейка, афіша, оголошення фанатської тематики, що їх розклеюють на вулиці чи в транспорті; *трабл* (trouble) – сутички чи заворушення на стадіоні або на підступах до нього, нерідко з участю міліції; бійки з фанатами-супротивниками; *фаєр* (fire) – вогонь, факел, піротехнічний засіб, який горить яскравим полум’ям, виділяючи при цьому дим та іскри; *фанзин* (fan + magazine) – друковане видання фанатів, фанатська газета; *шадвел* (shadewell) – непомітне проникнення фанатів у чужий сектор для створення заворушень і провокування бійок.

Для називання представників міліції та водночас вираження ненависті до правоохоронців вживають здебільшого одного запозичення, яке має кілька варіантів графічного втілення. Це англійська аббревіатура *A.C.A.B.* (з англ. all coppers are

bastards), яка трапляється й у такому графічному оформленні: латинкою – **асаб** та кирилицею – **акаб, А.К.А.Б.**, а також гібридні утворення на основі цієї аббревіатури: **акаби** (форма множини) та **акабер** (суфіксальний дериват).

Запозичена лексика в соціолекті футбольних фанатів має різний ступінь засвоєння – одні лексеми ввійшли в мовлення уболівальників давно й закріпились у ньому (наприклад, **дербі, фан, фанат**), проте більшість запозичень – це найновіші входження останніх двох десятиліть (**банер, візуал, гардкор, пірошоу, сапорт (супорт), спокмен, ультрас, фанзин, хуліганс, шедвел**).

Численні запозичення з англійської мови можна пояснити, з одного боку, модою на англійську, а з іншого, – міжнародними масштабами футбольного фанатського руху.

Друга велика група лексики в соціолекті українських футбольних фанатів – це питомо українські та успадковані слова загальнонародної мови, яким фанати надають інших значень (часто цілком незрозумілих для інших мовців), розширюючи та модифікуючи їхню семантику. Прикладами таких лексем є: **барви** – фанатська атрибутика в кольорах улюбленої команди: шалики, футболки, прапори тощо; **виїзд** – поїздка фанатів в інше місто, країну на виїзний матч своєї команди для її підтримки; **вишка** – 1. вища футбольна ліга; 2. місце, облаштоване для спокмена; **волиняни** – футбольний клуб “Волинь” (Луцьк); **глушити** – перекрикувати фанатів команди-суперниці чи інших уболівальників на стадіоні; **горіти** – програвати; **городяни** – футбольні команди, назви яких дублюються з назвою міста, яке вони представляють (наприклад, футбольний клуб “Львів”, футбольний клуб “Харків”); **грядка** – стрій фанатів у секторі; **двійник** – спарений виїзд, поїздка на два виїзні матчі без повернення додому між ними; **дим** – запалена в секторі димова граната; **дударик** – уболівальник із дудкою (футбольні фанати зневажливо ставляться до уболівальників, які підтримують свою команду за допомогою дудок); **жиди** – 1. футбольний клуб “Чорноморець” (Одеса); 2. фанати одеського “Чорноморця”; **забити** – домовитись про бійку між фанатами; **заміс** – сутичка з міліцією або стюардами; **заряд** – вигук, гасло, куплет чи пісня, що їх хором скандують під час матчів і які є коментарями до ситуацій на футбольному полі; **заряджати** – вигукувати скандування під час матчу; **злив** – програш команди за гроші за попередньою домовленістю; **здутися** – припинити підтримувати команду; **золотий** – фанат, який зарахував “золотий сезон” – відвідав усі офіційні матчі своєї команди як у чемпіонаті, так і кубкові поєдинки; **колгоспники** – футбольний клуб “Ворскла” (Полтава); **криві** – футбольний клуб “Кривбас” (Кривий Ріг); **крати, гірники, шахта** – 1. футбольний клуб “Шахтар” (Донецьк); 2. уболівальники донецького “Шахтаря” (значення утворене на основі асоціації за функціональною подібністю: шахтар – людина, яка працює під землею, добуваючи вугілля); **круглий** – м’яч; **палій** – фанат, який палить піротехніку; **паровоз** – оплески з паузами; **пасажир** – зайва людина на виїзді, не фанат; **перекличка, переклик, перегук** – вигуки, які поперемінно скандують під час матчу фанати різних команд або уболівальники на протилежних чи сусідніх трибунах; **пивовари** – футбольний клуб “Оболонь” (Київ); **правий фанат** – 1. перевірений, надійний фанат, який має великий авторитет у групі; 2. фанат, який здійснив відповідну кількість виїздів (вісім і більше); 3. фанат, який сповідує націоналістичні погляди; **роза** – шалик клубних кольорів, із відповідною символікою та написами, особистий атрибут футбольного фаната; **розтяг, розтяжка** – 1. піднімання “рози” над головою у

розпростертому на всю довжину вигляді; 2. поздовжній плакат на двох палицях, який розтягають у фанатському секторі; **татари** – футбольний клуб “Таврія” (Сімферополь); **тема** – один або два-три ритмізовані, часто римовані куплети, які скандують у фан-секторах; **товарняк** – товариський футбольний матч; **трійник** – виїзд на три гостьові матчі своєї команди без повернення додому між ними; **хвиля** – візуально-звукова підтримка, в якій задіяно увесь стадіон, коли уболівальники в секторах одні за одними встають і здіймають догори руки, створюючи динамічний ефект водяного валу; **хохли** – уболівальники київського “Динамо”; **собака** – приміська електричка; таке значення цієї лексеми в соціолекті футбольних фанатів можна вважати запозиченням із російського жаргонного мовлення; а відповідно значення слова **кінологи** – фанати, які подорожують на матчі “собаками” – електричками, є розширенням значення запозиченого слова. Іншими прикладами розширення семантики давно запозичених українською мовою слів у соціолекті футбольних фанатів є лексеми: **аргументи** – підручні засоби (різні предмети), які використовують під час фанатських бійок (відповідно, **бійка без аргументів** – це бійка голіруч, без використання підручних засобів); **баласт** – зайві люди в секторі, які не фанатіють; **карлик** – юний, недосвідчений фанат (віком до 12 років); **космонавт** – міліціонер спецпідрозділу в повному обмундируванні (у шоломі й бронезилеті); **сектор** – один або кілька секторів, у яких розташовуються найактивніші фанати, що стоячи підтримують свою команду; **турист** – той, хто подорожує з фанатами.

У мовленні фанатів широко використовується “мова вулиці”, часто це лексика, притаманна молодіжному сленгові загалом, наприклад: **вписка** – 1. квартира, де можна переночувати (для уболівальників стає актуальною насамперед після виїзного матчу); 2. потрапляння кудись (на стадіон, у вагон поїзда тощо) без квитка; **втикати** – не до кінця розуміти, що відбувається; **зависнути** – залишитись десь на довше (для фаната – залишитись ночувати в іншому місті); **змитися** – втекти; **накрити** – виявити групу фанатів-супротивників; **кашкети, погони, сірі** – міліція; **роздуляти, розкоचेгарити** – спонукати уболівальників на стадіоні до активної підтримки футболістів; **шиза** – активна підтримка улюбленої команди на стадіоні; **шизити** – активно підтримувати свою команду; **шмон** – обшук уболівальників, що його здійснюють представники правоохоронних органів перед матчем.

Отже, в соціолекті футбольних фанатів, як і в мовленні інших соціальних груп, вербалізовано лише невеликий фрагмент навколишньої дійсності, безпосередньо пов’язаний зі сферою, довкола якої витворюються суспільні зв’язки цієї групи – спільне уболівання за певну футбольну команду. Найфункціональнішими способами творення соціолекту українських футбольних фанатів є запозичання з чужих мов, насамперед з англійської, та поява нових значень питомих слів із загальноживаної мови в цьому соціальному діалекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кудрявцева Л. А. Словарь молодежного сленга города Киева. 2300 слов и выражений [текст] : учеб. пособ. / Л. А. Кудрявцева, И. Г. Приходько ; под ред. Л. А. Кудрявцевой. – К. : Киевский нац. ун-тет им. Т. Шевченко, 2006. – 198 с.
2. Мартос С. А. Сленг як складова молодіжної субкультури / С. Мартос // Південний архів. Філологічні науки : Збірник наукових праць. Вип. XXI. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2003. – С. 111–114.

3. Футбольні фанати про збірну України та наші провідні клуби [Електронний ресурс]. – Доступно з : <http://www.ua-reporter.com/novosti/69496> (13.11.2009).

Стаття надійшла до редакції 28.10. 2011

доопрацьована 19. 11. 2011

прийнята до друку 10. 01. 2012

SOCIOLECT OF UKRAINIAN FOOTBALL FANS

Iryna Protsyk

*Ivan Franko National University of Lviv,
The Applied Linguistic department,
Universytets'ka Str., 1/233, 79000, Lviv, Ukraine,
phone.: (032) 296 43 55*

The article deals with specific speech peculiarities of Ukrainian football fans, especially concerning the functioning of English borrowings and appearance of new meanings of commonly used words of Ukrainian language in this sociolect.

Key words: anglicism, youth subculture, sociolect, subculture of football fans, fan's dictionary.

СОЦИОЛЕКТ УКРАИНСКИХ ФУТБОЛЬНЫХ ФАНАТОВ

Ирина Процик

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра украинского прикладного языкознания,
ул. Университетская, 1/233, 79000, Львов, Украина
тел.: (032) 239 43 55*

В статье рассмотрена специфика речи украинских футбольных фанатов, а именно функционирование заимствований из английского языка и возникновение новых значений общеупотребительных слов украинского языка в этом социолекте.

Ключевые слова: англицизмы, молодежная субкультура, социолект, субкультура футбольных фанатов, фанатский словарь.